LAUSUNTO 14.5.2025

Tuottajaorganisaatio
Suomen Lammasosuuskunta

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Viite: O 29/2025 vp Luonnonlaidunten hoidon haasteet ja luonnon monimuotoisuus

Tausta:

Kiitämme mahdollisuudesta lausua meille hyvin tärkeistä aiheista; luonnon monimuotoisuus sekä laidunnus. Lammastilat ovat hyvin merkittäviä toimijoita, jotka ylläpitävät ja hoitavat luonnonmonimuotoisuutta Suomessa sekä hoitamalla perinnebiotooppeja ja luonnonlaitumia mutta myös laajemmin. Laidunnus- ja monipuolinen viljely lisää luonnonmonimuotoisuutta. Kotieläintuotannosta nimenomaan lammastilat ovat eniten sitoutuneet luonnonmukaiseen tuotantoon. Valtakunnallisesti meidän lammasosuuskuntamme tuottamasta karitsasta 45 % on luomua ja yleisestikin luomun osuus karitsassa on 23 % (vertaa esim. nauta 4 % ja sika 0,4 %). Luomussa ja myös tavanomaisilla lammastiloilla ollaan hyvin omavaraisia, niillä viljellään monimuotoisia nurmia, eri viljoja sekä palkokasveja ja lampaat laiduntavat kesäisin. Monimuotoiset nurmet tarkoittavat nurmiseoksia, joissa on useita kasvilajeja sekä kasvilajikkeita. Monivuotiset laidunnetut nurmet kehittyvät vielä monimuotoisimmiksi erilaisten ketokasvien ja hyönteisten lisääntyessä alueella. Monimuotoisuus on tärkeää myös ilmastonmuutoksen takia, kun sään ääri-ilmiöt lisääntyvät myös Suomessa.

Kokemamme haasteet:

Olemme saaneet lukea EU:n biodiversiteettistrategiasta, kansallisesta luonnonmonimuotoisuus strategiasta sekä CAP suunnitelmista, kuinka tärkeää luonnon monimuotoisuuden vaaliminen ja lisääminen on. Maa- ja metsätalousministeriön sivuilla esimerkiksi on kirjoitettu seuraavasti; ” EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) ja Suomen CAP-suunnitelman 2023–2027 sekä esimerkiksi Helmi-ohjelman yhtenä tavoitteena on edistää luonnon monimuotoisuuden, elinympäristöjen ja maiseman säilyttämistä. EU:n maatalouspolitiikan tavoitteena Suomessa on, että vuoteen 2027 mennessä hoidettujen perinnebiotooppien ja luonnonlaitumien osuus on 75 % valtakunnallisesta hoitotavoitteesta. EU:n maatalouspolitiikassa on toimenpiteitä, joilla ylläpidetään maatalouden alkuperäisrotuja ja alkuperäiskasvilajikkeita varmistaen, että niiden geneettinen monimuotoisuus ei vähene.” Lisäksi ennallistamisasetuksen kaltaiset uudet regulaatiot

tekevät harvinaisten perinnebiotooppien palauttamisen erittäin tärkeiksi ja osaltaan kansallisesti pakolliseksi.

Näistä huolimatta, tehtiin kansallisesti linjamuutos ympäristökorvauksen perinnebiotooppitukiehtojen tulkintaan. Tämä virkamiesten tekemä tulkintamuutos, jossa mm. maatalousmaan tarkastelu tiukennettiin yhden aarin tarkkuudelle, sekä rajattiin pois alueet, joissa sarakasvillisuutta, kiviä, hiekkaa, metsätaloustyyppistä metsää ovat tehneet leikkauksia aloihin ja kohteet ovat muuttuneet mosaiikkimaisiksi. Vaikkakin juuri nämä ”vähemmän rehuntuottokykyä” omaavat pienet alueet tuovat sitä monimuotoisuutta alueelle. Suurimmat leikkaukset ovat kohdistuneet ranta-, saaristo ja metsälaidun kohteisiin. On hieman absurdia, että esimerkiksi nimenomaisesti metsälaitumien puustoisuus, on aiheuttanut alojen hylkäyksiä.

Maastokatselmukset pyrittiin tekemään kesän 2023 aikana mutta koska urakka oli suuri, on katselmuksia tehty kolmen vuoden aikana. Luonnollisesti useissa kohteissa katselmointi ei ole osunut ajankohdallisesti järkevään aikaan. Katselmoijat olisi pitänyt kouluttaa ottamaan huomioon nämä asiat kokonaisvaltaisemmin, esimerkiksi merenpinnan taso katselmuksen aikana versus normaali taso. Maastokatselmusten päätösten (joista valitusaikaa 30 vrk) saapumisaika oli hyvin pitkä ja valituksen muutosmahdollisuus heikko, kun valitusta käsitteli sama taho, joka on päätöksenkin tehnyt. Tämä toiminta on vienyt tilojen uskon hallintoon ja virkamiestoimintaan, sillä tieto tukiehtojen tiukentuneesta linjasta tuli yllättäen eikä toimijoilla ollut mitään mahdollisuutta varautua asiaan. Pahimmillaan asiantuntijat tekivät tiloille maksullisesti hoitosuunnitelmia vuonna 2023 perinnebiotoopeiksi sopivista aloista, jotka sitten seuraavana vuonna 2024 todettiin soveltumattomiksi. Lisäksi ELY-keskukset ovat joutuneet palkkaamaan valtavasti työvoimaa, jotta kaikki alueet pystyttiin maastokatselmoimaan. Leikkausten takia ympäristökorvauksen perinnebiotoopit muuttuivat sirpaleisiksi ja kaukaisten sekä vaikeasti tavoitettavien kohteiden hoidon niin täysin kannattamattomaksi, että lampurit ovat jättäneet myös hyväksyttyjä mutta kannattamattomia kohteita kokonaan hakemuksista pois.
Perinnebiotooppien hoitoon on osallistunut lammastiloja, jotka ovat erikoistuneet maisemanhoitotyöhön. Leikkaukset ovat olleet suuria, jopa 100 000 €, joka voi olla tilan liikevaihdosta todella suuri osuus.

ELY-keskuksilta ei ole ollut mahdollisuutta saada ennakkopäätöstä kunnostettavista ja haettavista aloista. Riski on jäänyt täysin lampurille, joka on saattanut sitoutua maanomistajan kanssa vuokrasopimukseen, raivannut ja rakentanut aitaa täysin omalla riskillä. Vasta haun ja katselmuksen jälkeen saanut päätöksen, tähän on saattanut sisältyä myös eläinten siirtäminen alueelle ja hoitotyö, mikäli katselmointi ja päätös venyy. Perinnebiotooppituen ehtojen joustamattomuus myös luonnonsuojelukohteissa on asettanut haasteita. ELY-keskus on saattanut todeta, että jotta alue ei menettäisi tukea, pitäisi puustoa poistaa mutta jos alue on Natura-alue ja puusto suojeltu on hoitava lampuri todella hankalassa välissä. Kahden rahoituksen malli on hankala. Helmi hankkeella on tehty paljon hyvää, raivauksia ja aitoja alueille, joita kuitenkin tällä hetkellä jää hoitamatta tukiehtojen tiukennuksen myötä.

Maisemanhoitotyö sisältää nykyisin huomattavan määrän taloudellista riskiä tiloille, jolloin halua investoida toimintaan luottamuspulan johdosta tiloilla ei enää ole. Alan heikko kannattavuus vähentää uusien tuottajien saamista alalle.

Toinen todella suuri haaste lammastiloilla ja laiduntamisen kannalta ovat pedot ja etenkin susien lisääntymien. Lammastilat ovat joutuneet joka kesä susihyökkäysten kohteeksi, ja tämä on viime vuosina kasvanut eksponentiaalisesti. Lampurit ovat suurella vaivalla ja rahalla yrittäneet suojautua petoja vastaan, mutta mikään suojauskeino ei tee autuaaksi ja hyökkäyksiä on tapahtunut myös petoaitojen sisällä sekä rakennuksiin sisälle. Tämä on vaikuttanut niin, että susitiheillä alueilla laiduntaminen vaikeutuu tai jopa estyy. Osa lampureista on väsynyt ja lopettanut. Lammastuotanto on laskenut rajusti, 30 % viimeisen kolmen vuoden aikana. Tämän takia julistimme alalle hätätilan loppuvuonna 2024 (liitteenä).

Meillä on kansallisesti olemassa vielä kolme maatiaislammasrotua; suomenlammas, kainuunharmas sekä ahvenanmaanlammas. Nämä kolme erittäin arvokasta alkuperäisrotua ovat osa tärkeää monimuotoisuustyötä, jotta saamme säilytettyä historiallisesti arvokasta, meidän alueellemme sopeutunutta tuotantoeläinrotua. Nämäkin ovat uhattuna näiden jo aikaisemmin mainittujen haasteiden ja tilojen lopettamisen takia. Lisäksi näitä uhkaa myös jalostuksellinen umpikuja. Lammas- ja vuohipuolella ollut Maedi-Visna- ja CAE terveysvalvontaohjelman pakollisuus lakkautettiin, koska sen kustannukset suhteessa riskiin koettiin valtiolle liian suuriksi. MV terveysvalvontaohjelmasta tehtiin vapaaehtoinen, jolloin sen kustannukset päätyivät toimijoiden, eli lampureiden maksettaviksi. Nyt koska kaikki kustannukset ovat alkutuotannolle liikaa, on ohjelmasta eronnut iso osa. Näin ollen terveysvalvontaan jääneillä (jalostuslampoloilla MV1 status vaatimuksena) on entistä vähemmän jalostuseläimiä käytettävissä ja tilalliset raportoivat ostettavien pässien vähyydestä. Tämä on myös ongelma, mihin pitäisi puuttua hyvin nopeasti, ennen kuin on liian myöhäistä.

Kyselyn tulokset:

Suomen Lammasosuuskunta teetti jäsenistölleen juuri kyselyn (vastausaika maalis-huhtikuu 2025) jossa selvitettiin, kuinka suurella osalla tiloista on maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimus, niiden määrä hehtaareina ja kuinka suuri osuus tilojen liikevaihdosta koostuu maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimuksen tuesta. Uuden ohjelmakauden myötä maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimusten asetusten tulkinta muuttui ja kyselyssä selvitettiin tulkintamuutosten vaikutukset sopimusalaan ja muuttunut pinta-ala. Lisäksi kyselyssä tiedusteltiin, onko vastaajien mielestä sopimuksesta saatava korvaus riittävä työmäärään nähden. Kyselyyn vastanneista (n=65) 57 %:lla oli maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimus. Lähes puolella vastaajista sopimusalaa oli alle 10 ha ja vajaalla kolmanneksella 10–19 ha. Lopuilla vastaajista pinta-alaa oli enemmän kuin 20 ha. Tilojen liikevaihdosta (n=34) keskimäärin 16,2 % koostui maatalousluonnon ja maiseman hoidon tuesta, mutta suurimmillaan siitä koostui jopa 70 % tilan liikevaihdosta. Asetusten tulkintamuutos ei ollut vaikuttanut sopimusalaan 35,1 %:lla (n=37) vastaajista, kun taas 13,5 % sopimusala oli lisääntynyt ja 46 % sopimusala oli vähentynyt. Keskimäärin muutosta

oli tapahtunut 36 ha (n=20) verran mediaanin ollessa 45 ha ja keskihajonnan ollessa 26,1 ha. Suurimmillaan sopimusalan menetystä oli tullut 100 ha asetusten tulkintamuutoksen myötä. Vertaillessa sopimusalojen muutosta investointihalukkuuteen esille nousi, että vastaajista, jotka eivät aio investoida, 64,7 %:lla oli sopimusala vähentynyt, kun taas niillä, jotka aikovat inves toida, sopimusala oli vähentynyt vain 11,8 %. Arvioitaessa korvauksen riittävyyttä työmäärään nähden (n=37) lähes kolmannes (29,7 %) piti korvausta riittävänä, kun taas vajaa 2/3 ei pitänyt. Kymmenesosa vastaajista ei osannut sanoa, onko saatu korvaus riittävä työmäärään nähden.

Mielestämme tarvittavat toimenpiteet:

- Uudelleen arviointi perinnebiotooppituen ehtoihin ja alueiden tarkastelu kokonaisvaltaisemmin ja joustavammin. Pitäisi sallia esimerkiksi 10 % alueen sisälle poikkeamia kuten kiviä tai puustoa. Tulisi kuitenkin muistaa Suomen ja maakuntatason erityispiirteet luonnon osalta.

- Ministeriöiden yhteistyö luonnonmonimuotoisuuden hoidossa. Sidosryhmien huomioiminen pitkäaikaisessa suunnittelussa. Perinnebiotooppien kunnostaminen vaatii useiden vuosien pitkäjänteistä työtä. Siihen ei 5 vuotinen sopimuskausi riitä.

- Rahoitus on turvattava heti! Nykyisien kohteiden korvausmäärän nostaminen tukee hetkellisesti hoitotyötä tekevien tilojen selviämistä, mutta ei ratkaise alojen lisäämisen haastetta.

- Riskien vähentäminen toimijoilta. ELY-keskuksilta pitäisi saada ennakkopäätöksiä aloista ennen kunnostusraivaustan aloittamista.

- Peto-ongelmiin nopeita toimia. Kaikki käytettävissä olevat keinot kesyyntyneiden ja ongelmia aiheuttavien yksilöiden poistamiseen on otettava käyttöön.

Kunnioittavasti
Anniina Holopainen, toimitusjohtaja
Tuottajaorganisaatio Suomen Lammasosuuskunta